

Papp Viktor 2024 őszi megjelent kötete nem az első írása volt, amellyel felhívta magára a jogász hivatásrendekkel és különösen az ügyvédség magyarországi történetével foglalkozók figyelmét. A 2023-ban doktori fokozatot szerzett ifjú történész nagyjából egy évtizeddel ezelőtt kezdett el publikálni a magyar, különösen a fővárosi ügyvédi kar egyes társadalomtörténeti kérdéseiről, és PhD-képzése alatt fokozatosan bővült a feldolgozott témák köre: kiterjedt az ügyvédek vagyoni viszonyaira, gazdasági társaságokban betöltött pozícióira, vagy éppen irodáik topológiájára, az ügyvéddé válás mozgatórugóira, az ügyvédség szerveződéseire és szervezeteire, a kialakuló ügyvédi kamarák autonómiájának problémáira, a hivatás professzionalizációjára. Eredményeit doktori értekezésében összegezte,¹ amely munkának egyenes következménye jelen kötet is, hiszen a Kronosz Kiadó által a *Compass*-sorozat 5. tagjaként megjelentetett monográfia e disszertáción alapul.

A könyv nyilvános bemutatójára 2025. április 10-én került sor az Országos Széchényi Könyvtár Történeti Fénykép- és Interjútarában, amelynek alkalmával dr. Szívós Erika habilitált egyetemi docens, az ELTE BTK Gazdaság- és Társadalomtörténeti Tanszék tanszékvezetője mellett jelen sorok szerzője méltatta a művet. Megtisztelőnek éreztem felkért közreműködőként részt venni az eseményen, mert dr. Keller Márkus (habilitált egyetemi docens, tanszékvezető, ELTE TáTK, Összehasonlító Történeti Szociológia Tanszék) megkeresése újabb híd építését kezdte meg történészek és jogtörténészek között. Kulcsfontosságú, hogy e tudományterületek művelői ne élesen elválasztva működjenek, hiszen ugyanazt a korszakot és témát más-más nézőpontból vizsgálva kölcsönösen gazdagíthatjuk egymást, akár módszertani segédkezet nyújtva, akár újabb munícióna lerve a saját további kutatásokhoz, vagy netán alapokat találva egy későbbi tudományos együttműködéshez. Az eltérő megközelítés pedig egymás olyan problémafelvetéseire is választ tud adni, amelyek kizárólag csak az egyik oldalról szemlélve nyitott kérdésekként jelenhetnek meg.

Előrebocsátom: feltétlenül ajánlom a jogtörténész közönség figyelmébe a magyar ügyvédség 19. századi történetével foglalkozó művet, amely a klasszikus társadalomtörténeti kutatás és a professzionalizációs paradigma összekapcsolásával született meg, így fő központi kérdései, hogy vajon mennyire határozta meg az ügyvédek életét a foglalkozásuk, és mit jelentett ügyvédnek lenni a 19. század társadalmában. Nyilvánvalóan egészen más az, ami ebből inkább a történész számára izgalmas, és más tények és összefüggések foglalkoztatják a jogászt. Épp ezért az ismeretetés elsősorban arra fog bővebben kiterjedni, a mű mely részei bizonyultak legértékesebbnek az ügyvédség jogtörténetének kutatója számára. Emellett azonban nem lehet szó nélkül hagyni, melyek azok pontok, amelyek a jogász

Korsósne Delacasse Krisztina*

Hidat építve

Papp Viktor *Ügyvédtársadalom Magyarországon a 19. században* című könyvéről

Papp Viktor: *Ügyvédtársadalom Magyarországon a 19. században*. (COMPASS – Társadalomtörténeti tanulmányok 5.) Pécs, 2024. Kronosz Kiadó, 520 p. ISBN 978 615 6604 44 6

olvasóban kritikai észrevételeket váltanak ki. Itt különösen a jogi terminológia olykor pontatlan alkalmazására kell rámutatni. Mivel nem jogi szakszövegről van szó, alapvetően nem megy az értelmezhetőség rovására, és az ember tud elnézőbb lenni, egyszerűen csak zavaró egy jogász számára a helytelen fogalomhasználat, ha a szerző pl. különböző jogintézményeket takaró kifejezéseket használ szinonimaként, amelyek egymással nem feleltethetők meg, vagy ha bizonyos megjelölések nem kellően precízek.² Lehet, hogy érdemes lett volna a munkát megjelenítés előtt egy jogtörténész szakmai lektorálásának is alávetni.³

A könyv 12 fejezetből áll, amelyek közül az első a bevezetés, az utolsó előtti pedig az összegzés. A tizenkettedikben a mellékletek kaptak helyet, ami szerencsés megoldás, ugyanis a bonyolultabb kimutatások, nagyobb adattáblák és a szemléletes hálózati ábrák szövegközi elhelyezése már megbontotta volna a szerkezetet. A számozott fejezeteket a részletes és bőséges irodalom- és forrásjegyzék⁴ követi, majd egy igen hasznos névmutató is segíti az eligazodást, amelyben szerepel a Papp Viktor által feldolgozott forrásokban fellelt ügyvédekén túl minden, a főszövegben megemlített további név (pl. szerzők), végül egy angol nyelvű összefoglaló zárja a művet. Nem csupán tetszetősek, de narratív erejük is a fejezetek elején elhelyezett, az ügyvédség múltjából származó fotók, amelyek válogatása szintén a szerzőt dicséri.

A második fejezet nagy alaposággal fekteti le a kutatás elméleti kereteit, nemzetközi kontextusba is helyezve azt. A szerző foglalkozik az alapvető paradigmatiság kérdésekkel, a polgárosodás és a professzionalizáció témájával, itt mutatja be, hogy a korszak és az ügyvédi kar vizsgálatát milyen kiindulási szempontból és milyen forrásbázisokon végezte el, s hogy miért szűkítette ezt a budapesti ügyvédség-

* Korsósne Delacasse Krisztina PhD, habil. egyetemi docens, Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Jogtörténeti Tanszék, ORCID: 0009-0009-2149-8438

re. Beilleszti saját kutatásait a hivatásra vonatkozó korábbi, és nem kizárólag a történettudomány, hanem más szakterületek művelői, így jogászok és szociológusok által végzett feltárások és elemzések közé. (Idekívánkozik a megjegyzés, hogy noha a tételes joggal, vagy a jog elméleti kérdéseivel foglalkozó jogász kollégák saját szűkebb szakterületük művelése okán gyakran érintenek jogtörténeti összefüggéseket, vagy kitérnek egyes általuk vizsgált jogintézmények történeti előzményeire, gyökereire, ezáltal még nem válnak jogtörténészékké, s valószínűleg sem a közigazgatási jogász Patyi Gergely,⁵ sem a jogszociológus Navratil Szonja⁶ nem tartják magukat annak. Természetesen nem róható fel különösebben a jogász körökön kívülről érkező szerzőnek, hogy jogtörténészként aposztrofálja őket,⁷ de talán a fent említett kapcsolatteremtés a jogtörténészek körének még jobb átlátásában is segítséget fog jelenteni. A magam részéről e recenzió által is örömmel járlok hozzá, hogy a szerző és a jogtörténész „céh” egymást kölcsönösen jobban megismerhessék.

Amit a korábbi szakirodalmi álláspontok áttekintésével kapcsolatban feltétlenül ki kell emelni, hogy a szerző bátran meg mer kérdőjelezni egy közismert – mondhatni általánosan elfogadott – elméletet is, amelyről aztán saját kutatási eredményeinek fényében határozottan nyilvánít véleményt. Mindjárt az elméleti alapok rögzítésénél nem csupán ismereti a Szende Pál által 1912-ben lefektetett éles elhatárolást az ún. feudális és merkantil ügyvédek között,⁸ hanem jelzi, hogy ezt a képet árnyalni szeretné. Rokonszenves már önmagában e törekvés és kiindulási pont is, ugyanis az első olvasatra tetszetősnek ható, de véleményem szerint is felülvizsgálatra szoruló teóriát nemigen érte eddig kritika; megcsontosodásához valószínűleg hozzájárult, hogy a cikk bekerült egy 1981-ben kiadott gyűjteményes kötetbe,⁹ ami által Szende Pál e nézetei szélesebb körben is megismerhetővé válhattak. A feudális és merkantil ügyvéd közti különbségtétel ráadásul egészen kiválóan tudott illeszkedni az osztályelven épülő marxista történelemszemléletbe is, így nem csoda, ha többen etalonként hivatkoztak rá. Papp Viktor számos, az ügyvédek társadalomban elfoglalt helyzetére, vagyonára, pozícióira, származására, családi körülményeire, vallásfelekezeti hovatartozására is figyelmet fordító részletes tényfeltáráson alapuló korrekt elemzés segítségével mutatja ki e kétpólusú felosztás tarthatatlanságát, és arra a következtetésre jut, hogy

„az ügyvédséget sokkal inkább más szempontok szerint érdemes kategorizálni. Végeredményben az, hogy az ügyvédségen belül létezett többfajta csoportosulás, többféle típus, nem vitatott, inkább csak a választóvonalak elhelyezkedésének és minőségének újragondolása, a szigorú törésvonalak kiiktatása vált szükségessé.”¹⁰

A kötet számos egysége többek között ennek megalapozását szolgálja, ezek a klasszikus társadalomtörténeti vonulatot erősítő részek: származás, társadalmi kapcsolatok, gazdasági pozíciók, hálózatosodás, jövedelmi és vagyoni viszonyok tanulmányozása, azaz részben a 3., illetve jobbra a 6–7. fejezet.

A jogász olvasó érdeklődése a szaktudás mint lényeges ügyvédi képesítési feltétel, és az ennek kimutatására szolgáló ügyvédi vizsga taglalásához érve kezd egyre inkább

felélenkülni. A vizsgabizottsági iratok ilyen részletes áttekintése mindaddig nem volt tárgya kutatásnak, így ez alapján sok új információt közöl a szerző magáról az ügyvédi vizsgáról is. Meggyőzően világít rá, hogy fontos szerep jut a vizsgázatóknak, akár abban is, hogy az elmélet vagy a gyakorlat oldaláról közelítenek-e, továbbá azt is felvázolja, hogyan „veszik át” – régi vágyukat megvalósítva – az ügyvédek a bíraktól ezt a szerepkört.

Szintén jogi relevanciával bír az ötödik fejezetben bemutatott specializáció, amely ezt és az ehhez szorosan kötődő ún. bifurkáció problémáját és az (eredeti értelemben vett) ügyvédi *numerus clausus* kérdését egyes ügyvédek pályáján keresztül, voltaképpen a mikrotörténelem szemüvegén át láttatja. Szeretnék azonban rámutatni, hogy a szakosodás megítélését árnyaló is szem előtt kell tartani bizonyos jogi változásokat, hiszen például nem csoda, hogy mindaddig nemigen volt „válóperes ügyvéd”, amíg a polgári házasságot (1894. évi XXXI. tc.) és ezzel a házasság felbontásának lehetőségét szélesebb körben be nem vezették Magyarországon.

Nem meglepő módon a 8–10. fejezetekben foglaltakat éreztem jogtörténetileg leginkább figyelemre méltónak, azoknak a kérdéseknek a kifejtését, amelyek saját kutatásaimmal szorosabb kapcsolatban állnak. Először is idetartozik az ügyvédség intézményesülése, az ügyvédi szervezetek és a kamara viszonya. A 8. fejezet első része tényszerűen tekint át, hogy a reformkor eshetőleges szerveződéseitől és együttműködéseitől hogyan jut el az 1840-es években még – ahogyan a kortársak fogalmazták – „társulaton kívüli állapotban”¹¹ lévő pesti ügyvédi kar az állandó egylet gondolatáig, pontosabban megvalósításáig. Érdekes nyomon követni – és ezen van a hangsúly, e vonatkozásban ez a munka újdonsága –, hogyan változott meg a kép a kamarák 1875-ös megalakulását követően. Papp Viktor körbejárja, mi volt az oka annak, hogy a létrejött köztisztület mellett a fővárosi ügyvédek mégis szükségét látták önkéntes alapon működő egyesületnek, továbbá milyen lehetőségek rejtlettek a Budapesti Ügyvédi Kör létrejöttében, működésében, milyen szerepe volt ennek a tisztületnek a kamarai vezetőség megválasztásában, az ügyvédség véleményének kanalizálásában.

A 9. fejezet kétségkívül egy esszenciális témakörre, az ügyvédség autonómiájára, s ennek keretében a kamarai hatáskörökre koncentrálna, párhuzamba állítva ezt az ügyvédi tekintéllyel. Az egyik kiemelt kérdés az ügyvédek bejegyzése, ami a modern elvek talaján megszülető ügyvédi kamarák mintegy természetes sajátja kellett hogy legyen, jelesül, hogy a tisztület (a törvényben lefektetett kritériumok alapján) maga döntsön arról, kit fogad tagjai sorába. A másik pedig a fegyelmi hatáskör, amely sarkalatos vitapont volt már az ügyvédi rendtartás tervezeteinek elkészítése, majd a törvényjavaslat országgyűlési tárgyalása alkalmával is. Mindkét jogkör kapcsán számos, a sajtóból kinyerhető konkrét esetet gyűjtött össze a szerző, így áthidalva azt a sajnálatos nehézséget, hogy erre vonatkozó fővárosi kamarai anyag a levéltárban nem lelhető fel. Mindez inspirálólag hat, hiszen akár a felvétel, különösen annak megtagadása, az összeférhetlenség megállapításának a praxisban formálódó esetkörei, akár a fegyelmi jogkör gyakorlása, ezen belül pl. a fegyelmi vétségek tipizálása, megítélésük gya-

korlata, részletei megérdemelnének további, a vidéki kamarákra is kiterjesztett kutatásokat. Pécssett az ember ráadásul abban a szerencsés helyzetben van, hogy a baranyai levéltári anyag e téren igazán gazdag, a kamarai bejegyzési kérelmeket (is) elbíráló választmányi ülések jegyzőkönyvei, valamint a fegyelmi iratok is javarészt megvannak.

A 10. fejezetben Papp Viktor az ügyvédség önképével foglalkozik, amelyből kiemelném a „jogfejlesztő” ügyvédség vízióját. Meglátásom szerint ugyanis a jogszolgáltatás terén felmerülő hiányok orvoslására tett javaslatétel és az egyéb fontos törvényjavaslatok véleményezésének a joga meghatározó jelentőséggel bírt a kar működésében, a jogszabály ezt külön is rögzítette, épp ezért korábbi munkámban ezt én egyenesen az ügyvédi kamarák részére törvényileg megjelölt hatáskörként nevesítettem.¹²

A szintén itt tárgyalt országos szerveződés kérdésköre számomra egyértelműen összefügg az ügyvédség szervezeti kereteivel. 1875-ben ugyanis 28, egymással egyenrangú területi ügyvédi kamara alakult meg, és az 1930-as évekig nem létezett a hivatás gyakorlóinak országos központi szerve. A fővárosi ügyvédség így óhatatlanul törekedett arra, hogy ernyőszervezetté váljék, illetve csakhamar mind a budapesti, mind a vidéki ügyvédek indokoltak látták egy olyan országos fórum létrejöttét, amelyen a teljes kar egyeztetni tudja problémáit, javaslatait, s amely kellően fel tud lépni érdekeik képviselésében. Külön alfejezet tekinti át részletesen az elsőként 1885-ben megrendezett országos ügyvédgyűlés körülményeit, kitérve arra a nehézségre, amit annak kiderítése okozott, vajon kiktől indulhatott a kezdeményezés: „A sajtóforrások töredékessége miatt nem lehet

egyértelműen megállapítani, hogy mely kamarától és mely ügyvédektől származott a javaslat, de 1885-ben merült fel elsőként annak az ötlete, hogy a kar érdekeit országos szinten vitassák meg.” Érdemes lett volna megvizsgálni, vajon össze lehet-e kapcsolni ezt az indítványt azzal a szakirodalomban korábban már közölt felhívással és programjavaslattal, amely közvetlenül az ügyvédi rendtartás megalkotását és hatályba lépését követően kimutathatóan az Aradi Ügyvédi Kamarától származott, és országos ügyvédgyűlés tartására irányult.¹³ Ezt ráadásul nem is csak egyszeri konferenciának szánta az indítványozó testület, hanem az ügyvédek országos közgyűléseként, mintegy központi szervként képzelte volna el. Az erről rendelkezésre álló adatok fényében tehát nem tudok egyetérteni azzal a megállapítással, hogy az országos ügyvédtanácskozás ötlete először 1885-ben merült fel, még akkor sem, ha az is világos, hogy tíz évvel korábban még nem övezte különösebb lelkesedés az aradiak felvetését.

*

Mindent összevetve, a kritikai megjegyzéseim ellenére abszolút pozitív a benyomásom a kötetről, amely méltán tarthat igényt a jogtörténészek figyelmére is. Észrevételeim a jogi aspektus sajátosságaiából fakadnak, elmélyült jogi ismeretek pedig nem is kérhetők számon egy történészen, de a kötet bemutatása kapcsán megkezdődött szakmai párbeszéd többek között a hasonló nehézségek kezelésére is alkalmas lehet; ami engem illet, szívesen vállalkozom a jövőben a jogtörténész olvasóközönségnek (is) szánt írásai előzetes, kimondottan jogi szemszögből történő előolvasására.

Jegyzetek

- PAPP Viktor: *Az ügyvédség társadalomtörténete (származás, jövendelmi-vagyoni viszonyok, társadalmi státusz, közéleti szerepvállalás és életmód) a dualizmus kori Magyarországon*. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Történelemtudományi Doktori Iskola. A disszertáció benyújtásának éve: 2022, védés éve: 2023.
- Néhány példa: az 1723-tól létező alsófokú királyi bíróságok neve kerületi tábla; pontatlan a magyar kormányiszékek megnevezése; a dualizmus első évtizedében megszületett „vármegyei törvény” nem más, mint az 1870. évi XLII. tc. a *köztörvényhatóságok rendezéséről*, a „vármegyei bizottsági tag” pedig vélhetően a törvényhatósági bizottság tagja, de 1876-tól létezett közigazgatási bizottság is; az összeférhetlenséget inkább megállapítják és nem „súlyosan szankcionálják”; tanú helyett nem használható az esküdt szó; 1848 előtt nem volt olyan, hogy „közigazgatási bíró”, talán a szolgabíróra gondolt a szerző; a *Bűnvádi perrendtartás* nem 1897-es, hanem az 1896. évi XXXIII. tc., amely 1900-ban lépett hatályba; Löw Tivadar nem azonos testvérével, Löw Tóbiással, aki valóban jelentős büntetőjogi munkát tett le az asztalra az 1878. évi V. tc. anyaggyűjteményével, míg előbbi Doctor Deodatus néven csupán versebe szedte a *Csemege-kódexet*. Vö. SZINYEYI József: *Magyar írók élete és munkái* 8. Budapest, 1902. Hornyánszky Viktor Könyvkereskedése, 41–42. p.
- Az alapul szolgáló PhD-értekezés bírálói között volt jogtörténész kolléga, Stipta István személyében, de természetesen ez nem jelenti azt, hogy a végső kéziratot is ellenőrizte volna.
- Az egyébként példásan szerkesztett könyv irodalomjegyzékéből sajnálatos módon épp a recenzens egyik, a jegyzetekben ugyan meghivatkozott és a disszertáció irodalomjegyzékében is szereplő tanulmánya maradt ki véletlenül. A lábjegyzetekben viszont az első

- alkalommal sem szerepelnek teljeskörűen a hivatkozott íráskorai, ezért nehéz helyzetbe kerül (a két szerzőn kívül vélhetően mindenki más), aki a megjelenés éve alapján nem tudja azonosítani a cikket. E helyütt feloldva a „Korsósné Delacasse 2020” rövidítést: KORSÓSNÉ DELACASSE Krisztina: „Hogy karunk érdekeinek emelésére az egyesek nemes szándéka és tettereje egyesüljön.” A budapesti ügyvédség testületé szerveződése a 19. században. *Diké*, 2020. 4. sz. 111–126. p. DOI: <https://doi.org/10.15170/DIKE.2020.04.01.08>.
- PATYI Gergely: *Ügyvédség a köz- és magánjog határán*. (Doktori értekezés) Budapest, 2012. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, Jog- és Államtudományi Doktori Iskola.
- NAVRATIL Szonja: *A jogász hivatásrendek története Magyarországon (1868/1869–1937)*. (ELTE Jogi Kari Tudomány 25.) Budapest, 2014. ELTE Eötvös Kiadó.
- PAPP Viktor: *Ügyvédtársadalom Magyarországon a 19. században*. Pécs, 2004. Kronosz Kiadó, 56., 75. p.
- SZENDE Pál: A magyar ügyvédség válsága. *Husadik Század. Társadalomtudományi és Szociálpolitikai Szemle*, 1912. 1. sz. 29–43., 194–206. p.
- HUSZÁR Tibor (szerk.): *Értelmiség-szociológiai írások Magyarországon 1900–1945*. Budapest, 1981. Kossuth könyvkiadó, 261–289. p.
- PAPP 2024. 430. p.
- Életképek*, 1847. (november 14.) 20. sz. 641. p.
- KORSÓSNÉ DELACASSE Krisztina: *Az ügyvédi kamarák megszületése Magyarországon*. Budapest–Pécs, 2012. Dialóg Campus–PTE ÁJK, 163., 167. p.
- Uo. 169–161. p.